

Božidar DUDUKOVIĆ (Zagreb)

TOPONIMI S TOPONIMSKIM PRIDJEVSKIM SASTAVNICAMA *DONJI (DONJA, DONJE)* I *GORNJI (GORNJA, GORNJE)* U HRVATSKOJ

Toponimi tvoreni uz pomoć adjektiva *donji (donja, donje)* uz antonime *gornji (gornja, gornje)* najzastupljeniji su oblik dvočlane denominacije na tlu Hrvatske.

U ovom radu, nakon kratkog osvrtu na postanak tih toponima, motivaciju za taj postanak i njihovu masovnu upotrebu, pokazat će se na primjerima kakovo oni imaju značenje u latinskom jeziku koji je bio službeni na području srednjovjekovne Hrvatske, a kakovu u hrvatskom jeziku. Nadalje, prikazat će se njihov odnos prema objektu na terenu o kojem donose informaciju, razlozi zbog kojih su ti toponimi u nekim slučajevima stabilni i dugovječni, a u nekima se nisu održali. Zatim za posljednje i postupak supstitucije antonimima drugog značenja, kojim su u mjestopis umjesto nestalih starih unesena nova imena.

Rad obuhvaća teritorij središnje Hrvatske u vremenu od sedam stoljeća, što je dakako ograničilo broj toponima koji su se mogli sigurno identificirati i pratiti kroz to dugo razdoblje.

U Hrvatskoj ima preko 350 naselja, koja uz ime nose adjektiv *donje*. Uz njih su nedaleko naselja, koja imaju antonimnu oznaku *gornje*, po čemu se te dvije točke na terenu međusobno razlikuju. Užih lokaliteta, koji su ovako imenovani, a odnose se na polja, pašnjake, šume i sl. ima veoma velik broj. Prema popisima, od svih dvočlanih denominacija, ovaj način imenovanja je najprihvaćeniji. Takovih imena ima posvuda u Hrvatskoj osim u istočnim, ravničarskim pokrajinama.

Što se tiče nadmorske visine, njih ima vrlo visoko, kao što su npr. *Gornji Kuti* u općini Delnice na 680 m/nm., pa do najnižih, kao što su *Donje Petrčane* u općini Zadar na 10 m/nm.

Sigurno je da je u svakom slučaju takve denominacije prethodilo osnovno ime, kojim su se, ili oko kojega su se, formirali ovi složeni toponimi onako kako su s vremenom nastajala nova naselja.

Valja istaknuti da tako oblikovano ime, osim lokalizacije, mora ispuniti još jedan

uvjet: da jedno mjesto i stvarno bude više ili niže od drugoga.

O ovoj vrsti toponima do sada su pisali: P. Skok,¹ V. Putanec,² Tomanović³ i P. Šimunović.⁴

Usput valja istaknuti da u suvremenim toponomastikonima postoje imena koja nose i toponomastički pridjev *srednje*. Od tridesetak takvih slučajeva, postoji njih desetak, koja su naselja, situirana između onih donjih i gornjih. Takovih slučajeva u starim vrelima nema. Za nastanak tih toponima, promjene do kojih je s vremenom dolazilo, kao i supstituciju tih imena drugim, neophodno je uzeti u razmatranje što veći broj imena u što većem vremenskom razdoblju. Po raspoloživim izvorima, prije svega dolaze u obzir: *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* u cjelini, a posebno knjige VIII. do XVIII.,⁵ te za XIV. stoljeće suvremeni *Popis župa zagrebačke biskupije* od 1334. g., a za XV. stoljeće i onaj iz 1501.⁶ Uz to, razumije se, i drugi izvori za to i druga razdoblja, sve do suvremenih popisa.⁷ Zbog toga će ovaj prikaz i započeti sa XIV. stoljećem.

1.

Od tridesetak imena, koja u XIV. stoljeću uz ime nose toponimski adjektiv *donje* i *gornje*, ili su ih u tom i kasnijem vremenu dobila, izdvaja se 12, koja se sigurno mogu identificirati i pratiti do danas. To su imena na teritoriju središnje Hrvatske i dijela BiH (samo Kladaški kraj), na koji će se ovaj rad i ograničiti. Ta imena su:

Brochina Brochian ⁸	dva naselja na potoku Bručina, koja odgovaraju Malom i Velikom Gradecu u općini Glina,
Gersunche inferiori superiori ⁹	Garešnica i Gornja Garešnica u općini Garešnica,
Glaunicha inferiori superiori ¹⁰	Donja i Gornja Glavnica u općini Sesvete,

¹ Prilozi k ispitivanju srpsko-hrvatskih imena mjesta. *Rad JAZU* knj. 224, Zagreb 1921. str. 111, 117.

² Predgovor *Leksiku prezimena SRH* (separat). Zagreb 1976, str. 11.

³ Iz toponomastike Boke kotorske. *Boka. zbornik radova*. II sv., Herceg Novi 1970, str. 213-224.

⁴ Značajke buzetske toponimije. *Onomastica Jugoslavia* 7, Zagreb 1978, str. 69.

⁵ Izdanje JAZU 1904-1911, Zagreb (dalje CD).

⁶ F. F. Rački, Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501., *Starine JAZU* 4, Zagreb 1872.

⁷ M. Korenčić, *Naselja i stanovništvo Hrvatske 1857-1971*, Zagreb 1979.

⁸ F. Rački, ibidem, str. 204.

⁹ CD VIII, str. 439-440.

¹⁰ CD XV, str. 263.

Izdench inferiori superiori ¹¹	Veliki i Mali Zdenci u općini Grubišno polje,
Kaproncha, Felsewcaproncha ¹²	Koprivnica i Gornja Koprivnica u općini Koprivnica,
Kneginch ¹³ , Kneginch superiori ¹⁴	Donji i Gornji Kneginec u općini Varaždin,
Lomnicha inferiori superiori ¹⁵	Donja i Gornja Lomnica u općini Velika Gorica,
Sirownicha ¹⁶	dva naselja Donji i Gornji Žirovac u općini Dvor,
Ztwbycza inferiori superiori ¹⁷	Donja i Gornja Stubica u općini Donja Stubica.

Ovom popisu od 18 naselja, koja su zapisana u ispravama XIV. stoljeća, valja dodati još 6, koja se spominju u ispravama XV. stoljeća. To su:

Cladwsa inferiori superiori ¹⁸	Mala i Velika Kladaša u istoimenoj općini,
Reka inferioris superioris ¹⁹	Donja i Gornja Reka u općini Jastrebarsko,
Wolawlya inferioris superioris ²⁰	dva naselja, od kojih se prvo odnosi na Petrovinu, a drugo na Volavje u općini Jastrebarsko.

2.

Za pretežni dio ovih toponima može se pretpostaviti da potječu od hidronima. To potvrđuje samo njihovo ime, brojnost i položaj uz isti vodotok. Tako se spominju rječice i potoci: *Bručina*,²¹ *Koprivnica*,²² *Lomnica*,²³ *Reka*, *Volavla*²⁴ i *Zdenac*.²⁵ Neki hidronimi su drugačijeg imenskog oblika, tako da se negdašnja *Volavla* sada

¹¹ Ibidem, str. 397–398.

¹² CD X, str. 623.

¹³ CD XVII, str. 280.

¹⁴ CD XV, str. 98.

¹⁵ Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus. *Monumenta Hungariae* 38. Budimpešta 1913, str. 73 (dalje CF).

¹⁶ Ibidem, str. 74, i J. Adamček, *Povijest trgovišta i vlastelinstva Jastrebarsko*. Kajkavsko spravišće, Zagreb 1975, str. 7.

¹⁷ CD XIII, str. 692.

¹⁸ CD VIII, str. 425.

¹⁹ CD IX, str. 331.

²⁰ CD XIII, str. 437.

²¹ F. Rački, ibidem, str. 203, 205.

²² Ibidem, str. 209.

²³ Ibidem, str. 216.

²⁴ CD XIV, str. 65.

²⁵ CD VIII, str. 117.

zove *Volavčica*, a neki su potpuno izmijenjena imena kao, primjerice, *Zdenac* koji se sada zove *Šovarnica*.

3.

Većina tih naselja su i danas zasebne naseobne cjeline. To sada nisu:

Koprivnica, koja se proširila u jedinstvenu urbanu cjelinu. Stari toponimski pridjev *gornja* je nestao, što je i razumljivo, jer je izgubio svoj smisao.

Naselja *Mali* i *Veliki Zdenci* sada su spojena i čine jedinstvenu cjelinu. Stari toponimski pridjev *donji* i *gornji* zamijenjeni su antonimima *veliki* i *mali*, ali je i to imalo svoj smisao sve dotle dok je postojala podvojenost između ta dva naselja, koja su imala i svoje posebne župe.²⁶ Stoga, danas zadržana različita imena predstavljaju rudiment, koji ima vrlo malu ili gotovo nikakovu toponimsku vrijednost. Negdje je samo nestao toponimski pridjev.

Uz toponim *Garešnica* više ne postoji toponimski adjektiv *donja*, dok je *Gornja Garešnica* zadržala svoje staro ime. Ova pojava se može objasniti činjenicom što su ova dva naselja međusobno dosta udaljena, pa i ovakav reducirani dvočlani toponim dobro služi terenskom orijentiranju, kako je to, s istim rezultatom, učinjeno i u drugim krajevima.

4.

Svoja stara imena do danas su zadržala ova naselja:

Donja i *Gornja Glavnica*,

Donja i *Gornja Lomnica*,

Donja i *Gornja Reka*,

Donja i *Gornja Stubica*,

Donji i *Gornji Kneginec* i

Gornja Garešnica.

Svi ti stari dvočlani toponimi odgovaraju i pravilnoj geografskoj orijentaciji njihovih naselja. Činjenica je da su i do danas ostali nepromijenjeni.

Ovome popisu valja dodati *Donji* i *Gornji Žirovac*, koji nisu dobili adjektive lokalizacije niti u XV. stoljeću,²⁷ pa je takvo stanje zatekao i austrijski premjer, na osnovu kojega je izrađena specijalna karta 1883. godine (sekcija Žirovac und Vranograč 1 : 75 000).

²⁶ F. Rački, *ibidem*, str. 203.

²⁷ F. Rački, *ibidem*, str. 203.

5.

Ovaj princip nije bio primijenjen u ostalim slučajevima. Postavlja se pitanje: na koji način je tekao proces nominacije uopće.

Slučaj *Žirovca* i naselja na potoku Bručina potvrđuje činjenicu da je denominaciji prethodio period kada su dva, pa i više naselja dobivala i nosila isto ime. Tako su čak tri mjesta na rijeci Krapini nosila isto ime.²⁸ Takvo stanje u slučaju *Žirovca* trajalo je više stoljeća, što odgovara terenskoj izolaciji ovoga kraja od XVI. st. pa dalje.

Kad je ukinuta župa u Gaju,²⁹ i to mjesto je dobilo i nosilo ime *Kladuša*.³⁰ Situacija s imenima oko *Zdenaca*, upućuje na upotrebu istog imena za više naselja.³¹

Mjesto *Biškupec* dobilo je ime susjednog *Volavja*, što se također može vezati uz dokidanje župe u *Volavju*.³²

Postavlja se pitanje kako je u takvim slučajevima funkcioniralo snalaženje na terenu u upravnim i gospodarskim poslovima?

Odgovor na to daju same isprave.

Tamo gdje su se nalazila župna mjesta, orijentacija se vršila prema župnim crkvama i kapelama. Tako se označavalo: *Glaunicha cum ecclesiis eius superficie habitis*,³³ *Stubycha ubi ecclesia sancti Georgii martiris*,³⁴ *ecclesia sancti Stephani regis ibidem prope (Zdencz)*,³⁵ *Kolechan, alterius Kolechan Sancti Petri*.³⁶ Kolečan(i) kojemu je ime nestalo u vremenu turskih invazija na ovo područje, bio je župno mjesto sa crkvom sv. Jurja,³⁷ koja je postala kapela, tek nakon osnutka nove župe u mjestu *Brest*³⁸ u općini Duga Resa. Na mjestu starog Kolečana sada stoji naselje *Mateško Selo*.

U tadašnjem "drugom" Kolečanu, na koji sada podsjeća *Kolečajsko brdo*, bila je kapela sv. Petra, koja se tu nalazi još i u XVI. stoljeću.³⁹ Za župna mjesta na potoku *Žirovac*, kaže se samo *duo predia Zirounicha*.⁴⁰

²⁸ Ibidem str. 205, 209.

²⁹ I. Tkalčić, Ivan ahidjakon gorički, domaći pisac u 14 vijeku, *Rad JAZU* knj. 79, Zagreb 1886, s. 37.

³⁰ CF. str. 73. ³¹ F. Rački, ibidem, str. 207, 209.

³² CD XI, str. 253.

³³ CD VIII, str. 512.

³⁴ CD X, str. 253.

³⁵ F. Rački, ibidem, str. 207.

³⁶ CF. str. 73.

³⁷ F. Rački, ibidem, str. 217.

³⁸ K. Draganović, *Opći šematizam katoličke crkve u Jugoslaviji*, Sarajevo 1939, str. 126.

³⁹ E. Laszowski, Popis i procjena dobara kneza Stjepana Frankopana Ozaljskoga god. 1558, *Starine JAZU* knj. 30, str. 204.

⁴⁰ CD IX, str. 415.

U ostalim slučajevima naselja su označavana: *unius et alterius Mcnythy*,⁴¹ što se odnosi na naselja u Gornjoj Meminskoj i zaselku Mala Meminska u općini Kostajnica, *Grabrounicha quod Germanus tenuit inter Goram et Pedwar* i *secundum Grabornicha vocatum*,⁴² što odgovara Donjem i Gornjem Grabovcu u općini Glina, koji su u ranijim popisima odvojeno iskazani.⁴³

Takovih toponimskih konstrukcija danas u Hrvatskoj nema.

6.

Naselja na potoku Bručina dobila su agnomene *inferiori (Gradecz)* i *veteri (Gradecz)*,⁴⁴ koji nisu antonimi.

To potvrđuje činjenicu da je u ovom slučaju upotreba riječi *inferiori* imala smisao: kasniji, mlađi, a riječ *superiori*: pređašnji, stariji. Po ovome ispada da je Donji Gradec bio mlađe naselje od Gornjeg.

Kako se to odnosilo na preostale slučajeve?

Oba Zdenca spominju se zasebno već početkom XIII. stoljeća, ali je crkva Bl. Djevice u Gornjim Zdencima zabilježena ranije⁴⁵ od one u Donjim.⁴⁶

Kladuša je starije ime za naselje, koje je prozvano *Gornja Kladuša*, ali se pri tome ne može tvrditi da je *Donja Kladuša* bilo mlađe. Gaj kao vjerojatno sjedište istoimene stare županije moralo je svakako biti starije mjesto.

Gornje Volavje je starije mjesto od *Donjeg Volavja*, kojim je imenovan nekadašnji Biškupec.⁴⁷

Iz ovih primjera može se ipak zaključiti da je primijenjen sustav po kojemu je jedno mjesto dobivalo ime koje je već nosilo drugo, obližnje naselje, pa su oba imala isto ime. Zbog indistinkcije, koja je time nastala, staro ime dobilo je toponimski pridjev *superior*, a novo *inferior*. Pri tome, vjerojatno, sama starost naselja, nije igrala posebnu ulogu, osim možda u slučaju naselja na potoku Bručina.

7.

Već je istaknuto da toponomastički pridjevi ovoga značenja, za razliku od onih, koji nose drugu informaciju, moraju odgovarati zakonima tzv. vertikalne orijentacije. U tome se, po mome mišljenju, bitno razlikuju od svih drugih.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Ibidem.

⁴³ M. Korenčić, ibidem, str. 540.

⁴⁴ F. Rački, ibidem, str. 204.

⁴⁵ CD VI, str. 136.

⁴⁶ F. Rački, ibidem, str. 207.

⁴⁷ J. Adamček, ibidem.

Upravo to je imalo utjecaja na sve ove slučajeve.

Položaj *Malog* (nekada *Starog*) *Gradeca* nije danas moguće točno utvrditi, ali po konfiguraciji smještaja današnjeg naselja, mogućnost njegova smještaja bio je uz potok Bručinu. Gradina *Velikog* (nekada *Donjeg*) *Gradeca* ucrtana je u karte, i nalazi se na povišenom mjestu, podalje od potoka.⁴⁸

Prema podacima suvremenog mjerenja, Mali i Veliki Gradac nalaze se na istoj nadmorskoj visini od 242 metra.⁴⁹ Iako se pozicija Velikog Gradca nalazi u pravcu kojim otječe potok, on nije na samom potoku ili uza nj, kako je položen Mali Gradac, pa njegova oznaka *donji* koju je nosio nije uvjerljiva. Nije ni točna.

Mali i *Veliki Zdenci* položeni su u ravni, a relativna visinska razlika ucrtanih crkava iznosi samo 1 metar.⁵⁰ Iako su Mali (nekad Gornji) Zdenci, u odnosu na Velike (nekad Donje) Zdence situirani uzvodno rječici Šovarnici, u uvjetima nizin-skog toka te rječice, teško je reći što je »dolje«, a što »gore«. Da situacija u tom smislu bude još neodređenijom, obje župne crkve bile su posvećene istom crkvenom patronu, Bl. Djevici.⁵¹ Čini se da je crkva u Donjim Zdencima kasnije izmijenila naslov,⁵² ali to nije moglo bitno utjecati na distingvitet ta dva naselja.

Za navedene slučajeve može se reći da je geografska informacija o položaju jednog naselja u odnosu na drugo slaba, tj. da je ona od male, ili gotovo nikakove praktične vrijednosti.

Slučajevi denominacije Kladuše i Volavja izravno potvrđuju da su ta četiri naselja nosila imena s negativnom informacijom. Njihovo ime očito nije odgovaralo njihovu položaju na terenu, već upravo suprotno: donje uzvodno, a gornje nizvodno na istom vodotoku. Činjenica je, da se niti u jednom od tih slučajeva njihova ranija toponimska konstrukcija nije održala. Njihovi toponimski pridjevi zamijenjeni su antonimima s posvema drugim značenjem, čime je promijenjen i dosadašnji ukupni sadržaj toponima toga mjesta.

8.

Denominaciju toponima u slučaju Kladuše i Volavja treba svakako staviti u vezu s crkvenim prilikama. Područje Gaja bilo je napadnuto od krbavskog

---

⁴⁸ Specijalna karta austro-ugarske monarhije 1 : 200.000. sekcija Kostajnica.

⁴⁹ M. Korenčić, *ibidem*, str. 794. 795.

⁵⁰ Specijalna karta Geografskog instituta JA 1 : 50.000, Bjelovar 4.

⁵¹ F. Rački, *ibidem*, str. 207.

⁵² J. Butorac, *Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine*, *Starine JAZU* knj. 59, Zagreb 1984, str. 59.

biskupa.⁵³ Zbog posljedica spora, koji se u vezi s tim vodio, kasnije vjerojatno nije bila obnovljena župa u Gaju, već je osnovana nova, no sada ne u Gaju, već u Donjoj Kladaši, s time, da je stara crkva sv. Križa ostala ista.⁵⁴

Volavje s crkvom sv. Marije bilo je vjerojatno već tada poznatije mjesto zbog marijanskih crkvenih svečanosti,⁵⁵ pa prema tome i reprezentativnije ime od Biškupca, gdje je postalo sjedište župe i za područje Volavja, kada je ona ondje bila ukinuta. Osim toga ime *Biškupec* izgubilo je i svoj sadržaj, jer to više nije bio posjed zagrebačkog biskupa već kaptola.⁵⁶

Nema sumnje da je crkva i njezina administracija igrala važnu, ako ne i presudnu ulogu u srednjovjekovnom imenovanju naselja uopće.

9.

Čini se da denominacije Kladaše i Volavja, s obzirom na očitu suprotnost položaja naselja na terenu s imenom, nisu imale nikakova smisla.

Ovako, apsolutno postavljena tvrdnja ne može se prihvatiti.

Pridjevi »inferior« i »superior« u latinskom su jeziku mnogoznačni antonimi, koji u hrvatskom jeziku nemaju potpuno jednoznačne izraze.

Tako, kada je na primjer imenu *Kladaša* dodan toponimski adjektiv *gornja* u značenju »negdašnja«, onda je ona u tom času to stvarno i bila. Ili, kada je imenu *Volavje* (bivši *Biškupec*) dodano *donje* sa značenjem »mlade«, tada je to bila realna činjenica. Prema tome, ovakovo postupanje nipošto nije bilo neosmišljeno.

U idućim razdobljima, kada su ti latinski adjektivi upućeni na svoje osnovno značenje, toponimi s njima izgubili su smisao. Činjenica je da su bili zamijenjeni novim toponimskim pridjevima, koji su, kako je već rečeno, sa sobom donijeli i novu informaciju o naselju. U slučaju Volavja zahvat je bio temeljitiji, no s potpuno istom svrhom. Tom je mjestu vraćeno njegovo staro ime, ukidanjem adjektiva, a nekadašnji *Biškupec* ponovo je preimenovan, te od tada, po crkvi sv. Petra, nosi ime *Petrovina* sve do danas.⁵⁷

10.

Iako se denominacije s vertikalnom orijentacijom odnose na jednostavna i praktična rješenja, one to ipak nisu.

⁵³ I. Tkalčić, ibidem.

⁵⁴ F. Rački, ibidem, str. 216.

⁵⁵ V. Sabljar, *Mjestopisni rječnik kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, Zagreb 1866, str. 469.

⁵⁶ E. Laszowski, *Stara hrvatska županija podgorska (Comitatus Podgorya)*, Rad JAZU knj. 138, str. 4.

⁵⁷ F. Rački, ibidem, str. 218.

Tako je, danas zvano *Donje Makoišće* više za gotovo 30 m od *Gornjeg Makoišća*, a ista razlika postoji i u odnosu *Donje* naspram *Gornje Vručice* na poluotoku Pelješcu.⁵⁸ Kod potonjega slučaja valja upozoriti na stariju denominaciju po kojoj je *gornja* značila »istok«, a *donja* »zapad«.⁵⁹ U navedenim slučajevima naselja ne veže neka prirodna datost. Zapreke između njih (često terenska uzvišenja) onemogućuju neposredni međusobni vidokrug. Radi se često i o većem rastojanju između naselja, tako da se čini kako sama jezična konstrukcija ne igra presudnu ulogu, pa takva imena donekle imaju samostalnost. Ipak, svi ovakovi toponimi, zbog svih mogućih ostalih suprotnosti, ostaju imena s neistinitom informacijom. Razloge zbog čega se takva imena održavaju, čini se, treba tražiti u opisanoj nemogućnosti neposredne i očite provjere.

11.

Sve zamjene tih toponimskih pridjeva izvršene su uz pomoć antonima *mala* (*mal*) i *velika* (*veliki*).

Već sama ta činjenica može se smatrati određenim principom. Pri tome pozicija starog adjektiva nije zamijenjena pozicijom novog, već su to određivala svojstva naselja u tom času. Tako je *Gornja Kladuša* nazvana *Velikom*, a *Gornji Zdenici* *Malima*. Čini se gotovo sigurnim da kriteriji tog preimenovanja nisu bile veličine samih naselja (broj kuća i žitelja), već su to određivale veličine i značaj objekata (burg, ckrva) u njima. To se može verificirati u slučaju *Kladuša*.⁶⁰ Veliki Zdenici bili su uvijek naselja veća od Malih Zdenaca, otkad to prati statistika.⁶¹ Godine 1855. Mala Kladuša s 338 kuća i 2 039 žitelja bila je naselje veće od Velike Kladuše, koja je tada imala 307 kuća i 1 843 stanovnika.⁶² Taj je omjer god. 1979. apsolutno i relativno drugačiji, pa Mala Kladuša u 181 domaćinstvu ima 1 000 stanovnika, a Velika Kladuša u 735 domaćinstava ima 2 831 stanovnika.⁶³ Tako je sada samo ime tih naselja u skladu s njihovim stanjem. Mali Gradac od nekada je, a i sada je naselje veće od Velikog,⁶⁴ ali Mali Gradac npr. ima samo 4 zaselka, dok ih Veliki ima 8. Teško je uočiti negativnu razliku od samo 9 stambenih i k tome i stvarno nenastanjenih objekata u određenom času i za samog mješta-

⁵⁸ M. Korenčić, *ibidem*, str. 801. 792.

⁵⁹ P. Šimunović, *Istočnojadranska toponimija*, Split 1986, str. 26.

⁶⁰ R. Lopašić, *Bihać i bihaćka krajina*, Zagreb 1890, str. 178.

⁶¹ V. Sabljar, *ibidem*, str. 487, i M. Korenčić, *ibidem*, str. 293.

⁶² R. Lopašić, *ibidem*, str. 181, 182.

⁶³ S. Konforti, *Naseljena mjesta u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1979, str. 273, 463.

⁶⁴ V. Sabljar, *ibidem*, str. 125, i M. Korenčić, *ibidem*, str. 268, 269.

nina koji to točno ne zna i o tome ne vodi računa.

Tako uvijek može postojati razlog zbog čega je nešto nazvano i postoji kao malo, a drugo kao veliko. Kada se omjeri poremete, to za sobom odmah ne povlači potrebu za mijenjanjem toponimskog adjektiva. Ta vrsta denominacije uvodi u mjestopis relativnu komponentu, koja nema oštih i očitih granica, kakvi se zahtjevi postavljaju u slučaju visinskih nominacija.

Činjenica je da je i u ovom postupanju uvijek poštovano osnovno ime (najstariji toponim), čime je očuvana i praktična i historijska orijentacija.

Po svojoj zastupljenosti u Hrvatskoj, ta denominacija zauzima odmah drugo mjesto, pa svakako zaslužuje posebnu obradu, koja nadilazi okvire ovoga rada.

Résumé

LES TOPONYMES À L'ADJECTIF TOPONIMIQUE *DONJI ET GORNJI EN CROATIE*

L'emploi de ces adjectives toponymiques représente un modèle le plus usité dans la dénomination toponymique à deux membres en Croatie. L'auteur se propose de suivre ce phénomène sur les exemples dans la Croatie centrale au cours de sept siècles.

Il a constaté que quelques-uns de ces toponymes pour différentes raisons n'ont pas correspondu à la position des points de domicile sur le terrain dont ils portaient l'information. Le plus souvent la cause en était l'emploi de la langue latine, en tant que langue officielle dans la Croatie moyenâgeuse. Les adjectifs latins *inferior* et *superior* représentent des mots polysignifiants pour lesquels il n'y a pas des substitutions correspondantes en croate et c'est d'ici que provient une certaine dissonance. Cette dissonance manifeste parmi les toponymes vient d'être éloignée peu à peu. La manière qui y présida représente la substitution de cette sorte des adjectifs toponymiques par des antonymes d'autre sens à la suite de laquelle fut changé aussi le nom même de cette localité. En général, ce fut exécuté avec l'emploi des antonymes *mala (mali)* 'la petite' et *velika (veliki)* 'la grande'.